

Ikääntyneiden palvelut

2.11.2023

IKÄÄNTYVIEN PALVELUT SITOVAT TAVOITTEET, 1000 €

	TA 2023	TA 2024	Muutos	
			€	%
Toimintatuotot	53 572	52 200	-1 372	-2,6
Toimintakulut	-257 157	-290 600	-33 443	13,0
Toimintakate	-203 585	-238 400	-34 815	17,1

Sitovat tavoitteet ovat ulkoisia tuottoja ja kuluja.

Toimintaympäristön kuvaus

Ikääntyneiden toimialan periaatteena on tukea ikääntyneiden mahdollisuutta elää arvokkaasti, turvallisesti ja omatoimisesti kotona oikea-aikaisilla ja riittävillä palveluilla sekä järjestää tarpeen mukaan ympärivuorokautista asumista ja hoitoa. Palveluja tuotetaan omana toimintana, ostopalveluna sekä palvelusetelillä. Lähtökohtana on asiakkaan kotona asuminen ja palveluiden järjestäminen kotiin tai kodinomaiseen ympäristöön elämän loppuun saakka. Lääketieteellinen hoito ja konsultaatiot, lyhytaikaisjaksot, kuntouttavat arviointijaksot sekä kuntoutus tukevat kotona asumista. Palvelutarpeen arvioinnissa keskeistä on asiakkaan kokonaisvaltainen tilanteen arviointi palveluohjauksellisella toimintatavalla ja käyttämällä arvioinnin tukena luotettavia toimintakykymittareita. Palveluissa keskeistä ovat ennaltaehkäisevät, ennakoivat sekä toimintakykyä ja osallisuutta vahvistavat toiminnot. Palvelut sekä niiden kehittäminen pohjautuvat näyttöön perustuviin työmenetelmiin.

Pohjois-Savon väestö ikääntyy, käytännössä yli 75 v. vuotiainen ikäluokka kasvaa vuosittain noin 1250 ikäihmisellä. Ikääntymiskehityksen vaikutus talouteen lisääntyneenä palvelutarpeena on noin 12 m€/vuosi.

Keskeinen palveluiden järjestämiseen vaikuttava näkökulma on vaikeus rekrytoida henkilökuntaa tarvetta vastaavasti. Henkilöstövaje vaikuttaa merkittävästi jo nyt suunniteltavaan palvelurakenteeseen. Resurssivaje on lisännyt oman henkilökunnan välillisiä työvoimakustannuskin esim. ylitöiden kertymisen kautta ja toisaalta lisännyt vuokratyövoiman ja palveluostojen käyttöä.

Toimialan inflaatio kehitys jatkuu ja yksityisen sektorin sosiaalipalvelujen työehtosopimusten korotus vaikutus ostopalvelujen hinnan muodostukseen on merkittävä.

Palvelustrategiassa lähtökohtana ovat toimintakykyä ja kotona asumista tukevat palvelut. Mikä käytännössä tarkoittaa kevyttä avohoitopainotteista palvelujen järjestämistä. Käytännössä tämä tarkoittaa ympärivuorokautisen hoivan peittävyden pienentämistä, kotihoidon palvelujen peittävyden vähäistä pienenemistä ja teknologian lisääntynyttä hyväksikäyttöä palvelumuotona.

Kehittyvää yhteisöllisen asumisen rakennetta tarkastellaan osana kotihoidon peittävyttä, mikä tarkoittaa kotihoidon palvelujen kohdentamista varsinkin vaativiin palvelutarpeisiin. Palvelustrategiassa aiemmin lähtökohtana on ollut omaishoidon ja perhehoidon peittävyden hallittu lisääminen.

Ikääntyneiden palvelut

2.11.2023

Tietojohtamisen työkalujen kehitystyö ja niiden tuki tilanne kuvan ylläpitämiseksi ja johtamisen tueksi on välttämätöntä.

Lain aiheuttamat muutokset

Talousarvion laadinnan lähtökohtana oli vuoden 2023 ennustettu talouden toteuma. Koska lainsäädäntömuutoksia toteutui 1.4.2023 alkaen esim. henkilöstömitoituksen osalta, aiheuttaa se heijaste vaikutuksena sopeuttamistarpeen ostopalvelukustannuksissa ja omassa palvelutuotannossa.

Toiminnan painopistealueet

Talousarvioissa tavoitellaan merkittäviä toiminnallisia muutoksia, joiden jalkauttaminen osaksi arjen palvelutuotantoa on vaativa ja resurssjakin vaativa toiminnallisen muutoksen toimeenpano. Toiminnan tuottavuuden tueksi on käynnissä kehittämisrahoituksella merkittävä määrä kehittämishankkeita.

Ikääntyneiden toimialalla on kolme palveluyksikköä, joiden keskeiset toiminnalliset painotukset on kuvattu alla.

Toiminnalliset painotukset asiakasohjaus ja geriatriset palvelut

- Ohjaus ja neuvonta, asiakkaiden omavastuu
- Erityisen tuen tarpeessa olevien asiakkaiden tunnistaminen ja sosiaalityön kehittäminen kohti suunnitelmallista sosiaalityötä
  - Omaishoidon painottumien raskaampiin asiakkuuksiin ja perhehoidon kehittäminen
  - RAI:n hyödyntämien ja uudet palvelujen myöntämisperusteet
- Geriatrien poliklinikoiden kehittämistyö

Toiminnalliset painotukset kotiin annettavat palvelut

- Kuntoutumien, kotiutusyksikkötoiminta, kotihoidon kuntouttavat arviointijaksot
- Etähoiva. Lääkehoitoautomaatit
- Yhtenäinen turvapalvelukokonaisuus
- Hoitotahdot, ennakoivat hoitosuunnitelmat

Toiminnalliset painotukset asumispalvelut

- Yhteisöllinen asuminen
- Lyhytaikaishoidon kehittäminen

Ikääntyneiden palvelut

2.11.2023

- Toimintakyvyn tukeminen asumispalveluissa
- Palveluverkostoratkaisut
- Hoitotahdot, ennakoivat hoitosuunnitelmat ja saattohoidon kehittäminen

Talouden tasapainon saavuttaminen

Talousarviossa huomioidut väistämättömät menopaineet.

Kun talousarvion lähtökohta vastaa tämän vuoden menoennustetta kaikki ne kulut, jotka ovat osavuotisia eli syntyneet vuoden 2023 aikana ja jatkuvat vuodelle 2024 aiheuttavat rahoituksellisen vajeen

-asumisen mitoitus 5,2 m€

-palkat henkilöstömitoitus alkuvuoden 2023 osalta ja vuoden 2024 korotusvaraus- 8,3 m€

-lääkerobotit ja järjestämistä vastuun mukaiset puuttuvat palvelut sekä Hop keskuksen resursointi - 0,5 m€

-asumisen hinnankorotus esitykset -3.6 m€

-sijaismääräraha leikkaus n 3,3 m€

Em. kokonaisuuksista syntyy n. 21 m€ sopeutus paine, mikäli sidosyksikköjen osalta sopimusneuvotteluissa yhdessä omistaja ohjauksen kanssa ei pysytä nykyisessä kustannustasossa, toimialan sopeuttamistarve kasvaa edelleen

Talousarvion sisäiset siirrot

Keskitetystä henkilöstöpalvelusta siirrettä toimialan raamiin 31 341 981, 2023 vuoden arvioitu meno 34 686 775 josta syntyy sopeutustarve 3,3 m€ sopeutustarve (vuoden 2023 toiminnan tasoon). Tietohallinnosta siirtyy kustannuksia toimialalle, siirtyvät kustannukset huomioidaan raamissa.

Tulot

Katetasolla toimialan tilannetta voidaan parantaa kiinnittämällä huomiota ja tukemalla asiakkaita hakemaan heille kuuluvia etuisuuksia. Asiakkaiden tulopohjan vahvistumien vahvistaa myös hyvinvointialueen tulokertymää.

Sopeutuskeinot

- Vaikutetaan
  - Asiakasmääriin kaikissa palveluissa
    - Kyvyissä palvelutarpeissa oma vastuu edelleen korostuu
    - Vahvistetaan kotihoidon kyvykkyyttä hoitaa vaativia asiakkuuksia
    - Omaishoidon kohdentaminen ja perhehoidon vahvistaminen
      - Kevyiden palvelutarpeiden sijaan tukemaan vaativampia asiakkuuksia

Ikääntyneiden palvelut

2.11.2023

- Vaikutetaan asiakastunnin hintaan
  - Vakituisen henkilökunnan ja sijaiskäyttöä vahvistamalla
  - Vähennetään vuokratyötä ja ostopalveluja
  - Hyödynnetään teknologiaa virtuaalihoito lääkerobotit sote tike
  - sairaslomien vähentämistavoite
- RAI:n hyödyntäminen asiakasohjauksessa
  - Asiakasajan arviointi
  - Kriteerien mukainen palveluihin ohjautumien

Tavoitteet/toimenpiteet

Sopeutus käytännössä

Ikääntymiskehityksen aiheuttamaa lisääntyvää palvelutarvetta ei huomioida omaishoidossa, kotiin vietävissä palveluissa, eikä asumispalveluissa. Kustannusvaikutus n. 11,8 m€.

Lisäksi

- Omaishoito
  - kohdennetaan uudelleen ja leikataan tämän vuoden ennusteen mukaisesta toteumasta
  - -1.0 m€ (9,2%)
- Kotiin vietävät palvelut sisältäen yhteisöllisen asumisen
  - Vähennetään asiakkuuksia ja asiakastunteja /n 8300 h /kk hyödyntäen teknologiaa ja RAI:n mahdollisuuksia asiakasaajan kohdentamisessa
  - -7,4 m€ (vastaa n. 150 htv)
- Ympäri vuorokautinen palveluasuminen
  - Vähennetään noin 300 asiakaspaikkaa ostopalveluista ja omasta tuotannosta
  - Luovutaan laitoshoidosta, arvioidaan mahdollisuudet luopua oman tuotannon toiminnallisesti heikoista/kallista yksiköistä tai yksiköistä, joiden toiminta on uhattuna rekrytointi haasteiden takia.
  - -9,3 m€
- Palveluostojen vuokratyövoiman ja sijaiskäytön vähentäminen
  - keskeistä on hallita työhintaa ja vähentää sairauspoissaoloja
  - yhteistyö Pelan kanssa
  - -3,3 m€

Ikääntyneiden palveluiden toimialalla keskeisin tavoite työhyvinvointijohtamisessa on turvata työvoiman saatavuus ja pysyvyys vastaamaan palveluntarvetta ja lain asettamia vaatimuksia. Tavoitteena on varmistaa motivoitunut ja ammattitaitoinen henkilöstö käyttäen erilaisia rekrytointikeinoja (mm. oppisopimus, työperäinen maahanmuutto) sekä monipuolistamalla henkilöstörakennetta. Tavoitteena on selkeästi vahvistaa oman vakituisen henkilökunnan osuutta ja vastaavasti vähentää sijaisten ja vuokratyövoiman käyttöä ja minimoida asiakaskohtainen palveluiden osto.

Ikääntyneiden palvelustrategiset mittarit: Sitovuus lautakunta

1. Omaishoidon piirissä olevat, % yli 75v
2. Perhehoidossa olleiden ikääntyneiden määrä/hoitopäivät
3. Yli 75v % osuus asumisen eri palvelumuodoissa: Ympärivuorokautinen asuminen
4. Yli 75v % osuus asumisen eri palvelumuodoissa: Yhteisöllinen asuminen
5. Yli 75v % osuus asumisen eri palvelumuodoissa: Laitoshoito
6. Säännöllisen kotihoidon peittävyys yli 75v

Henkilöstö

Hyvinvointialueen käynnistyminen ja nyt käynnissä oleva uuden organisaatiokulttuurin omaksuminen ovat muutostilanne, joka aiheuttaa epävarmuutta sekä vähentää psykologista turvallisuutta. Muutoksen hallintakeinoina ovat tiedottaminen ja osallistamisen varmistaminen muutoksessa, muutosjohtaminen sekä hyvinvointialueen prosessien, toimintamallien sekä johtamisperiaatteiden jalkauttaminen (johtamisen käsikirja). Keskeistä ovat työntekijöiden osallistuminen ja vaikutusmahdollisuuksien turvaaminen. Ikääntyneiden palveluissa jatketaan vuonna 2023 aloitettua toimialan vuoropuhelurakenteiden sekä päivittäisjohtamisen toimintamallin kehittämistä ja toimeenpanoa. Työn hallinnan tunnetta henkilöstön osalta parannetaan selkeillä tehtäväkuvilla, työnjaolla ja työhöjeiden hallintaa parantamalla.

Keskeiset työhyvinvoinnin painopistealueet ovat edellä kuvatun perusteella:

Henkilöstön mahdollisuus tehdä omaa perustehtävää. Painopiste on erityisesti ikääntyneiden palveluiden lähijohdon työnkuvan selkeyttämisessä ja johtamistyön edellytysten turvaamisessa.

Muita keskeisiä keinoja ovat vuoropuhelurakenteiden kehittäminen ja toimeenpano, keinot työnhallintaan, mahdollisuus kehittää omaa osaamistaan, sekä ammattimainen johtaminen ja asiantuntijatuki ikääntyneiden palveluiden henkilöstölle perustehtävässä onnistumiseksi.

Muutos palvelustrategian mukaiseen kevyeen palvelurakenteeseen henkilöstön näkökulmasta tarkoittaa:

- osaamisen päivittämistä, yhdenmukaista toimintakulttuuria, uudenlaisia toimintatapoja,
- mahdollisesti epätarkoituksenmukaisista toimipisteistä luopumista ja siihen liittyviä työntekijäkohtaisia urakeskusteluja
- teknologian hyödyntämistä ja siihen liittyvän osaamisen varmistamista

Uuden asiakastietojärjestelmän ja rakenteisen kirjaamisen käyttöönotto edellyttävät uusien työprosessien määrittelyä ja käyttöönottoa sekä mittavaa henkilöstö resurssointia koulutusten ja käyttöönoton läpiviemiseksi

Ikääntyneiden palveluiden henkilöstö määrä 3352 (9/2023), josta vakituisen henkilökunnan osuus noin 60 %

Ikääntyneiden palvelut

2.11.2023

Vaikutusarviot

Ympäri vuorokautisen hoivan peittävyys laskun osalta sopeutus on strategian mukainen. Kevyempien palvelujen eli omaishoidon ja kotiin vietävien palvelujen osalta sopeutuksessa palvelujen saatavuus kiristyy verrattuna aiempaan palvelustrategiseen valintaan. Nyt tavoiteltava rakenne muutosvauhti on selkeästi kireämpi.

Käytännössä palvelujen piiriin pääsemisen kynnystä nostetaan omaishoidossa kotihoidossa ja ympärivuorokautisessa asumisessa. Asiakkaiden oma lähiympäristön ja omaisten rooli ikäihmisten tukena korostuu. On syytä tunnistaa se, että keskeinen ajuri palvelurakennemuutokselle on jo nyt toimintaan vaikuttava työvoimavaje. Vajeen ennakoitaan edelleen hankaloituvan. Näin ollen tosiasiallisesti on syytä varautua siihen, että työvoimavaje on talouttakin vahvempi muutostekijä, jonka hallitsemiseksi rakenteita ja niiden työvoimavaltaisuutta on edelleen syytä keventää.

Uuden sosiaalihuollon asiakastietojärjestelmän käyttöönotto on mittava ponnistus koko hyvinvointialueella, mutta erityisesti ikääntyvien toimialalle johtuen suuresta käyttäjämäärästä ja toiminnan luonteesta. Mikäli käyttöönotto projektissa joudutaan merkittävään manuaalisen tiedon siirtoon, vie se resursseja arkityöstä. Tämä näkyy erityisesti asiakasohjauksen työmäärässä ja asettaa omat reunaehdot ja riskit jonojen hallinta tavoitteen suhteen.

Toiminnalliset painotukset ja hyvinvointialuetasoiset vaikutukset (integraatio)

Ikääntyneiden palveluiden toiminta ja vetokyky järjestää tarpeen mukaisia palveluja vaikuttaa osaltaan yleisten palveluitten osastotoiminnan kyvykkyyteen tuottaen tarpeen mukaisia sairaanhoidonpalveluita. Keskeistä on prosesseine toimivuus ja odotusaikojen hallinta. Tätä toimialojen välistä rajapintaa kysymystä ratkaistaan kehittämällä ja luomalla ns. kotiutusyksikkötoimintaa ikääntyneiden toimialalle kehittämisrahoituksen tukemana. Samaa tavoitetta eli rajapinnan selkeyttä parannetaan arvioimalla kotisairaalan optimaalinen organisatorinen sijoittuminen toimialueiden välillä. Myös käynnissä oleva akuutisti sairaan iäkkään palvelukokonaisuuden selvitystyö, edesauttaa toimialojen välisen integraation toteutumista.

Talousarvion toteuttamisen reunaehdot ja hyvinvointialuetasoiset vaikutukset

Toimialojen ollessa riippuvuussuhteissa toisiinsa on asiakasprosessien sujuvuus eli käytännössä jonojen hallinta ikääntyneiden palveluissa keskeinen onnistumisen edellytys yleisten palvelujen toiminnan osalta. Mikäli ikääntyneiden palveluiden sopeuttamistoimenpiteet aiheuttavat lisääntyvää palvelujen odottamista osasto-olosuhteissa on se hyvinvointialueen kokonaistalouden kannalta epätarkoituksenmukaista ja kestäväntöntä. Näin ollen ikääntyneiden rakenteen muutosta voidaan ja on tarkoituksenmukaista tehdä sillä muutosvauhdilla millä hyvinvointialueen kokonaistalouden etu tulee turvattua. Keskeinen toimialat ylittävä tavoite on vaikuttaa raskaampien palvelujen kysyntään eli käytännössä hoivan tarpeeseen. Tavoitteen saavuttamien edellyttää käytännössä toimialat ylittäen toimintakyvyn ylläpidon ennaltaehkäisyä ja kuntoutumisen erityishuomiointia. Hoivan tarpeen pysyvä vähenemien on välttämätön

Ikäntyneiden palvelut

2.11.2023

---

edellytys ja kehityskulku joka mahdollista rakenteen keventymisen tavoitteen mukaisesti. Myös lainsäädännön näkökulmasta sosiaalipalvelujen järjestämisen määrääjat antavat omat reunaehdonsa palvelujen sopeuttamisvauhdille Em. näkökulmat huomioiden talousarvioon liittyy merkittävä riski määrärahojen riittävydestä.